

บทที่ 1

ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการพัฒนารูปแบบหนึ่งที่น่ามาใช้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนามนุษย์ ชุมชน และสังคมของมนุษย์ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ การพัฒนามีหลายรูปแบบ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาการเมือง การพัฒนาสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาเนื่องในวาระและโอกาสต่างๆ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางและแพร่หลาย และมีความหมายแตกต่างกัน ออกไปตามวัตถุประสงค์ที่นำไปใช้ ดังนั้น ก่อนที่จะศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนจึงควรศึกษาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อความรู้ความเข้าใจในเชิงวิชาการและเป็นพื้นฐานในการศึกษาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชนต่อไป ในบทที่ 1 นี้ เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมาย ลักษณะแนวความคิดของการพัฒนา และเปรียบเทียบการพัฒนากับคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน

ความหมายของการพัฒนา

คำว่า "การพัฒนา" ใช้ในภาษาอังกฤษว่า "Development" นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไปดังกล่าวนมาแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ให้ความหมายเอาไว้หลายความหมายทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น 10 ลักษณะ คือ ความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไป ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ ความหมายทางเทคโนโลยี ความหมายทางการวางแผน ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ ความหมายทางพุทธศาสนา ความหมายทางสังคมวิทยา และความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชน

1. ความหมายจากรูปศัพท์ โดยรูปศัพท์คำว่า "การพัฒนา" มาจากคำภาษาอังกฤษว่า "Development" แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์ เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณ์ ปริยากร. 2538 : 5) ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า "พัฒนา" หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตงอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2525.2538:238)

"การพัฒนา" โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ

2. ความหมายโดยทั่วไป "การพัฒนา" ที่เข้าใจโดยทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ คือ หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526 : 1) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่า สมบูรณ์กว่าก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา (ปกรณ์ ปริยากร. 2538 : 5)

"การพัฒนา" ในความหมายโดยทั่วไปจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่ใช่ที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

3. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความหมายของ "การพัฒนา" ว่า หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น (ณัฐพล ชันธไชย. 2527 : 2) มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ (เสถียร เขยประทับ. 2528 : 9) ซึ่งอาจสรุปได้ว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์ (สุนทรี โดมิน. 2522 : 37)

จะเห็นได้ว่า นักเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดความหมายของ "การพัฒนา" โดยใช้ความหมายจากรูปศัพท์และความหมายโดยทั่วไป คือ หมายถึง "ความเจริญเติบโต" แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณ คือการเพิ่มขึ้น หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ

4. ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของ "การพัฒนา" เป็น 2 ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบกระทำทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนในความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบกระทำทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

"การพัฒนา" ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์จะมีขอบข่ายกว้างขวางกว่าความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไปและความหมายทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วเพราะหมายถึงการเปลี่ยนแปลง

ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช้การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

5. ความหมายทางเทคโนโลยี ในทางเทคโนโลยี "การพัฒนา" หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรม และการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีนิยม เป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2534 : 95) หรือการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วังนะภูมิ. 2534 : 13)

จะเห็นได้ว่า ความหมายของ "การพัฒนา" ในทางเทคโนโลยีแตกต่างออกไปจากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยมุ่งถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

6. ความหมายทางการวางแผน ในทางการวางแผน "การพัฒนา" เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2534 : 91 - 92) ซึ่งองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (The United National Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) (1982 : 305 อ้างถึงในอัจฉรา โพธิยานนท์. หน้า 11) สรุปไว้ว่า การพัฒนาเป็นหน้าที่ (Function) ของการวางแผนและการจัดการ ดังนี้

$$D = f (P+M)$$

เมื่อ

D = Development คือ การพัฒนา

P=Planning คือ การวางแผน

M= Management คือ การบริหารงาน หรือการจัดการ

ดังนั้น "การพัฒนา" จะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

"การพัฒนา" ในความหมายของนักวางแผน จะเป็นไปอีกแนวทางหนึ่ง โดยอาจสรุปได้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์

และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

7. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ ในขั้นของการปฏิบัติ "การพัฒนา" หมายถึง การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจังและเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจร ไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์และพูนศิริ วิจารณ์. 2534 : 13)

"การพัฒนา" ในความหมายของการปฏิบัติการนี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องเพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

8. ความหมายทางพุทธศาสนา พระราชวรมุนี (25 30 : 16 - 18) ได้ให้ความหมาย และอธิบายไว้ว่า ในทางพุทธศาสนา "การพัฒนา" มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่า พัฒนา หรือวัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นในทางวัตถุ และได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า "การพัฒนา" หรือคำว่า "เจริญ" นั้น ไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือ ตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น นุสสิยา โลกวุฒโน แปลว่า อย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา

กล่าวได้ว่า "การพัฒนา" ในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้ มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการวางแผน คือ เป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนา มุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือ ความสุขของมนุษย์เท่านั้น

9. ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ "การพัฒนา" ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ (จิตติยา สุวรรณชฎ. 2527 : 354) การพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงทั้งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่างๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย (Streeten. 1972 : 3)

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ "การพัฒนา" โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือ มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือ

การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือ ด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผน เรียกว่า การบริหาร และการจัดการนั่นเอง

10. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ "การพัฒนา" ไว้ว่า หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2525 : 179) การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธี (Means) ที่ทำให้เกิดผล (Ends) ที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิต ชุมชน และสังคมดีขึ้น (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2534 : 2)

นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ "การพัฒนา" ไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนต้องร่วมกันดำเนินงาน และได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน ความหมายของการพัฒนาในด้านการพัฒนาชุมชน

จากความหมายในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า "การพัฒนา" มีความหมายทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไปบ้าง ซึ่งถ้าหากพิจารณาจากความหมายเหล่านี้ อาจสรุปได้ว่า "การพัฒนา" หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง"

ลักษณะของการพัฒนา

เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่แปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางด้านพัฒนา บริหารศาสตร์

2. มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

3. มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้าๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

4. **เป็นแผนและโครงการ** คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

5. **เป็นวิธีการ** การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

6. **เป็นปฏิบัติการ** คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

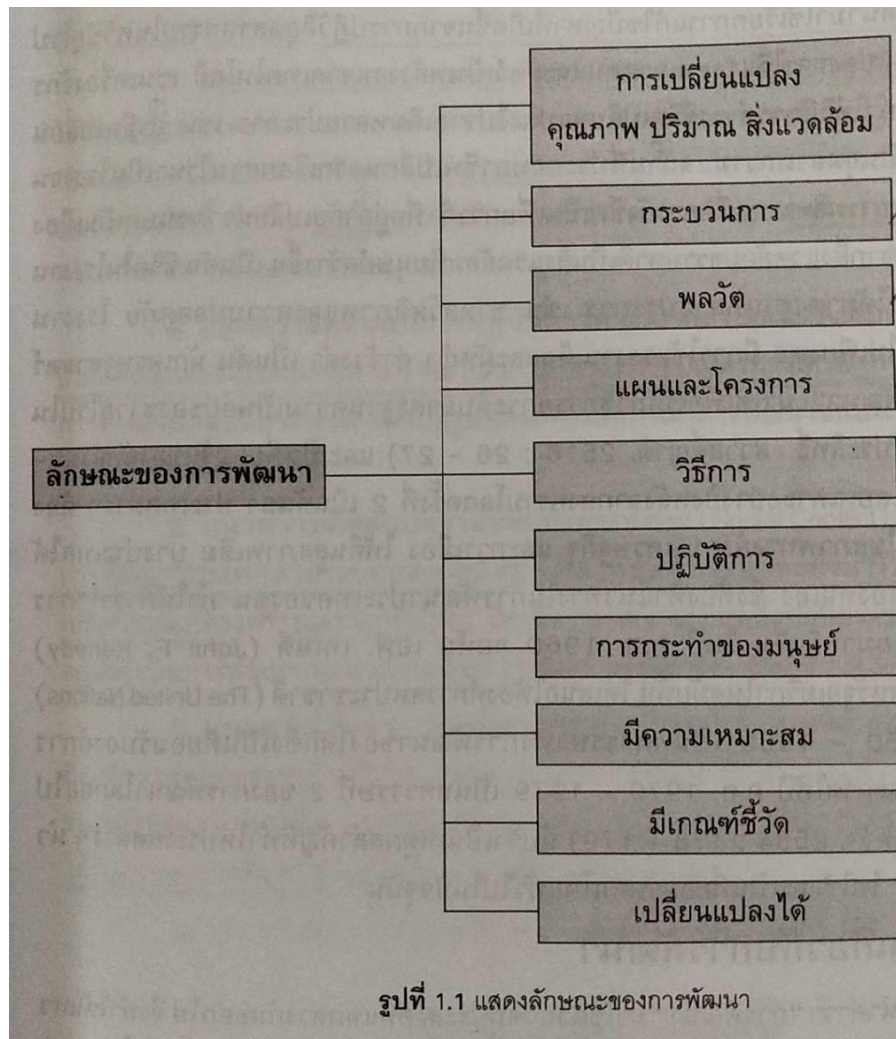
7. **เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์** เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผน โครงการ และคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่างๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนา แม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

8. **ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ** ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

9. **มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด** คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้าน คุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

10. **สามารถเปลี่ยนแปลงได้** การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์สังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการ และวิธีการพัฒนาเองก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

ลักษณะทั้ง 10 ประการนี้ เป็นลักษณะรวมของการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงที่ขาดลักษณะใดลักษณะหนึ่งจะไม่ใช้การพัฒนา เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบหนึ่งที่มีความหมายใกล้เคียงกับการพัฒนาเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้มีอยู่ทั่วไป และมีผู้นำมาใช้แทนการพัฒนาซึ่งไม่ถูกต้อง เพราะการพัฒนาต้องมีลักษณะรวมกันทั้ง 10 ประการ ดังกล่าวแล้วลักษณะของการพัฒนาอาจสรุปได้ ดังแผนผังในรูปที่ 1.1

ความเป็นมาของการพัฒนา

มนุษย์รู้จักพัฒนาตนเองและสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่มานานแล้ว จะเห็นได้จากความรู้ทางมานุษยวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ วิวัฒนาการของมนุษย์และวัฒนธรรมของมนุษย์ ทำให้เห็นถึงการพัฒนาทั้งในตัวของมนุษย์เองและในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และสาธารณสุข เป็นต้น มาตั้งแต่ยุคครั้งเดิมที่แรกเริ่มมีมนุษย์ในโลก เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนอกจากนั้นยังเห็นได้จากหลักคำสอนของศาสนาต่างๆ และแนวความคิดของนักปราชญ์ในสมัยโบราณ เช่น นักปราชญ์ชาวกรีก โรมัน จีน อินเดีย อาหรับ เป็นต้น ที่ได้เสนอแนวทางการพัฒนามาเป็นลำดับ เพียงแต่ไม่ได้นำคำว่า "การพัฒนา" มาใช้เท่านั้น

คำว่า "การพัฒนา" ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในทวีปยุโรปอันเป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้แรงงานจากคนและสัตว์เป็นพลังงานจากเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่างๆ ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายประการ เช่น อาชีพเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม สถานที่ประกอบ

อาชีพเปลี่ยนจากเรือกสวนไรนาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ระบบการผลิตแบบเพื่อการยังชีพเป็นเพื่อการค้า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทเป็นเมืองสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น ชีวิตในโรงงานอุตสาหกรรมยังไม่ได้มาตรฐานหลายประการ เช่น ขาดสวัสดิภาพและความปลอดภัย โรงงานคับแคบ แสงสว่างไม่เพียงพอ มีการใช้แรงงานเด็กและผู้หญิง ค่าจ้างต่ำ เป็นต้น นักเศรษฐศาสตร์ จึงนำคำว่า "การพัฒนา" มาใช้เพื่อเรียกวิธีการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวยุโรปในขณะนั้นให้สูงขึ้น (ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ. 2518 : 26 - 27) และเป็นที่ยอมรับของนักสังคม-ศาสตร์โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ประเทศต่างๆ ต้องทำการปรับปรุงแก้ไขสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ให้คืนสู่สภาพเดิม บางประเทศได้รับเอกราชให้ปกครองตนเอง จึงต้องหาแนวทางในการพัฒนาประเทศของตน ทำให้คำว่า "การพัฒนา" แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ในปี ค.ศ. 1960 จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kenedy) ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาในสมัยนั้น ได้เสนอให้องค์การสหประชาชาติ (The United Nations) ถือว่าปี ค.ศ. 1960 - 1969 เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนาของโลกซึ่งเป็นที่ยอมรับขององค์การสหประชาชาติยังประกาศให้ปี ค.ศ. 1970 - 1979 เป็นทศวรรษที่ 2 ของการพัฒนาโลกต่อไปอีกด้วย (สมยศ พุ่มหว่า. 2534 : 178 - 179) นับว่าเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆ นำ คำว่า "การพัฒนา" ไปใช้ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในปัจจุบัน

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการนำคำว่า "การพัฒนา" มาใช้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแตกต่างกันออกไปหลายแนวความคิด ซึ่งอาจจำแนกได้ ดังนี้

1. **แนวความคิดแบบวิวัฒนาการ (Evolution)** เป็นการนำการพัฒนามาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้าในด้านต่างๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น ร่ำรวยมากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความแตกต่างกันมากขึ้นเป็นต้นการพัฒนาในแนวความคิดนี้จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความก้าวหน้า (Progress) มาก

2. **แนวความคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change)** เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากมีความเป็นกลางมากกว่าการพัฒนา ไม่เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคตอันรุ่งโรจน์ แต่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะเป็นการปฏิรูป (Reformation) คือ เฉพาะในโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่ง และเป็น การปฏิวัติ (Revolution) คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

3. **แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ (Economic)** นักเศรษฐศาสตร์นำการพัฒนาไปใช้จำแนกประเทศต่างๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น รายได้ประชาชาติ การรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็นต้น ออกเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาในแนวความคิดนี้ จึงมี

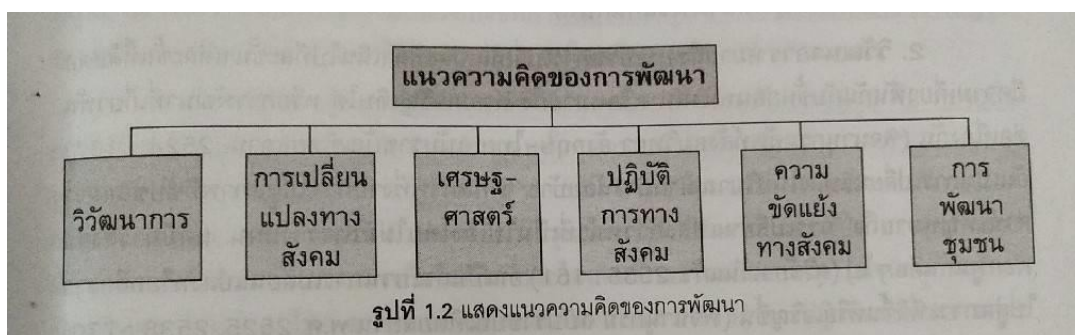
ความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization)ความทันสมัย (Modernization) และการเจริญเติบโต (Growth) มาก

4. แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม (Social Action) เป็นแนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ในรูปของการวางแผนปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่า การพัฒนา

5. แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม (Social Conflict) เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยม ที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิม เป็นการพัฒนาในแนวความคิดนี้ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2534 : 93 - 94)

6. แนวความคิดแบบการพัฒนาชุมชน (Community Development) เป็นแนวความคิดที่องค์กรสหประชาชาตินำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่กล่าวมาแล้ว ในเรื่องความเป็นมาของการพัฒนา กล่าวคือ การให้คนและกลุ่มคนชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

แนวความคิดของการพัฒนาอาจจะสรุปได้ดังแผนผังในรูปที่ 1.2

เปรียบเทียบการพัฒนากับคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน

"การพัฒนา" มีความหมาย ลักษณะ และแนวความคิดทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับคำอื่น ๆ หลายคำ คำดังกล่าวถูกนำมาใช้แทนการพัฒนาชุมชนจนเกิดความสับสนและเข้าใจผิดว่าเป็นคำเดียวกันก็มี ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีความหมายและลักษณะเดียวกัน จึงควรศึกษาคำเหล่านี้ให้มีความรู้ความเข้าใจ จนสามารถเปรียบเทียบได้ว่ามีความเหมือนกันหรือแตกต่างไปจากการพัฒนาและคำอื่นๆ อย่างไร คำต่างๆ เหล่านี้ คือ การเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ การปฏิรูป การปฏิวัติความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า การค้นพบ การประดิษฐ์ นวัตกรรม และความทันสมัย

1. การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นคำกลางๆ ที่หมายถึง การเปลี่ยนสภาพต่างๆ ไปของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่ดีขึ้นหรือด้อยลงกว่าเดิม โดยไม่เจาะจงว่าเป็นรูปแบบวิธีใด และอัตราความเร็วเท่าใด เป็นความแตกต่างของสิ่งนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับในสองเวลา หรือหมายถึง การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เคยดำรงอยู่ไปสู่สภาพใหม่ เมื่อกาลเวลาผ่านไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ อาจจะดีขึ้นหรือเลวลงกว่าสภาพเดิมก็ได้

การพัฒนาับการเปลี่ยนแปลงมีทั้งลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกัน กล่าวคือ การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ด้วยการกำหนดเป็นแผนและโครงการ ซึ่งมีเป้าหมาย วิธีการ และระยะเวลาที่แน่นอน ซึ่งเป็นการเตรียมการไว้ล่วงหน้า แต่การเปลี่ยนแปลงนั้น เกิดขึ้นทั้งจากการกระทำของมนุษย์และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งอาจเป็นการวางแผนหรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาต้องดีขึ้นหรือเป็นที่พึงพอใจทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ส่วนการเปลี่ยนแปลงอาจจะดีขึ้นหรือเลวลงกว่าเดิมก็ได้ อาจจะเปลี่ยนแปลงเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ อาจสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผนและโครงการโดยมนุษย์เป็นการพัฒนา แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่ใช่การพัฒนา จึงกล่าวได้ว่า "การพัฒนาเกิดจากการเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ใช่การพัฒนาเสมอไป เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เป็นการพัฒนาต้องเกิดจากการเตรียมการ และกระทำโดยมนุษย์เท่านั้น" ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงกับการพัฒนาจึงไม่ใช่คำเดียวกัน และไม่สามารถนำมาใช้แทนกันได้

2. วิวัฒนาการ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปทีละขั้น แต่ละขั้นที่สืบต่อมีความเกี่ยวพันกันกับขั้นก่อนหน้านั้น หรือหมายถึง ความเจริญเติบโต หรือการพัฒนาที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2524 : 137) อันเป็นการเปลี่ยนแปลงในปริมาณมากบ้างน้อยบ้าง จากสภาพที่ง่ายกว่าไปสู่สภาพที่ซับซ้อนกว่าส่วนใหญ่หมายถึง การเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าที่เป็นไปเองโดยไม่มีใครวางแผน แต่มีการสั่งสมพอกพูนกันต่อไป (สุริชัย หวันแก้ว. 2535 : 16 1) อันเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือคลี่คลายไปสู่สภาวะที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2538 : 770) วัฒนาการจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการสั่งสมพอกพูนในระยะเวลายาวนานตามธรรมชาติส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับสิ่งที่มีชีวิต เช่น วัฒนาการของมนุษย์ วัฒนาการของพืช หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น วัฒนาการของสังคม วัฒนาการของอาชีพ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน

การพัฒนาับวิวัฒนาการมีลักษณะบางประการที่คล้ายคลึงกัน คือ ต่างก็เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง และถ้าสิ่งที่วิวัฒนาการนั้น คุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม เหมาะสมหรือดีขึ้นกว่าสภาพเดิม ก็จะมีลักษณะบางประการของการพัฒนา แต่การพัฒนาที่แท้จริงจะต้องมีลักษณะอื่นๆ ประกอบอีกหลายประการ

ในส่วนที่แตกต่างกันและเห็นได้อย่างชัดเจน คือ วิวัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ใช้เวลายาวนาน ไม่สามารถบอกระยะเวลาในแต่ละขั้นตอนได้ไม่สามารถวางแผนและโครงการหรือควบคุมได้ ผลที่เกิดขึ้นอาจจะดีขึ้นหรือเลวลงกว่าเดิมก็ได้ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับการพัฒนา ดังนั้นจึงไม่อาจที่จะนำวิวัฒนาการมาใช้แทนการพัฒนาได้

3. การปฏิรูป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือวิธีปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญ เช่น การปฏิรูปสังคม คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถาบัน กฎหมาย ประเพณีและโครงสร้างอื่น ๆ ของสังคมให้เหมาะสม โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงในด้านการหน้าที่ ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลักของสังคม และไม่ใช้กำลังรุนแรงแบบถอนรากถอนโคน (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2524 : 299 - 300) การปฏิรูปจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างที่สำคัญบางส่วน of สังคมให้เหมาะสมกับสภาพ of สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่ใช้ความรุนแรง เช่น การปฏิรูปศาสนา การปฏิรูปการเมือง การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น

การพัฒนากับการปฏิรูปมีลักษณะที่เหมือนกันบางประการ คือ ต่างเกิดจากการกระทำ of มนุษย์สามารถเตรียมการหรือจัดทำแผนและโครงการไว้ล่วงหน้าได้ แต่การปฏิรูปเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งของสังคมเท่านั้น ไม่นิยมใช้กับการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ผลที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นเพียงในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งแตกต่างไปจากการพัฒนาที่ใช้ได้กับการเปลี่ยนแปลง of สิ่งต่างๆ โดยทั่วไปที่เกิดขึ้นจากการวางแผน of มนุษย์ และผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเกณฑ์บังคับที่กำหนดไว้ อย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปอาจจะเป็นการพัฒนาได้ ถ้าหากมีลักษณะต่างๆ เหมือนกับการพัฒนาที่กล่าวมาแล้ว

4. การปฏิวัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับการปฏิรูป คือ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างหรือส่วนประกอบทั้งหมด of สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างรวดเร็ว และแบบพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น การปฏิวัติสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง of สังคมแบบกวาดล้างและในเวลาอันรวดเร็ว ด้วยการ ใช้ความรุนแรงหรือไม่ใช้ความรุนแรงก็ได้ อาจจะทำให้เกิดการเสียระเบียบทางสังคมขึ้นชั่วคราวหรือไม่ก็ได้ และไม่เกิดการจลาจลติดตามมา (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2524 : 311) การปฏิวัติแตกต่างจากการ

ปฏิรูปในเรื่อง of โครงสร้างสังคมที่จะเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางกว่า ใช้เวลารวดเร็วกว่าการปฏิรูป อาจจะ ใช้วิธีการที่รุนแรงหรือไม่ก็ได้ และอาจจะเกิดการเสียระเบียบขึ้นชั่วคราวก็ได้ แต่การปฏิรูปไม่ใช้วิธีการที่รุนแรง และไม่เกิดการเสียระเบียบทางสังคม การปฏิวัติที่รู้จักกันทั่วไป คือ การปฏิวัติเกษตรกรรม การปฏิวัติอุตสาหกรรม การปฏิวัติใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

การพัฒนามีลักษณะเหมือนกับการปฏิบัติที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ แต่แตกต่างกันในวิธีการ กล่าวคือ การปฏิวัตินิยมใช้ในความหมายที่เป็นการบังคับให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้นอาจจะเป็น ผลดีหรือเลวร้ายกว่าเดิมก็ได้ ส่วนผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นจะต้องดีขึ้นกว่าเดิมเสมอ อย่างไรก็ตาม การ ปฏิวัติอาจจะเป็นการพัฒนาได้ถ้าหากมีลักษณะต่างๆ เหมือนกับการพัฒนาที่กล่าวมาแล้ว

5. ความเจริญเติบโต หมายถึง ความงอกงามเติบโตอย่างช้าๆ จนโตเต็มที่ เช่น การเพิ่มขนาด น้ำหนัก และอำนาจ (เสถียร เขยประทับ. 2528 : 6) เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับกระทำการ ซึ่งเป็นผลมาจากการ เปลี่ยนแปลงจากภายในออกสู่ภายนอกของสิ่งที่เจริญเติบโตนั้น (มานพ ภาชิตวิไลธรรม. ม.ป.ป : 4) เป็นคำที่ บอกถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและนิยมใช้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ความเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิต คือพืชและสัตว์ เป็นต้น นักเศรษฐศาสตร์นิยมนำมาใช้เรียกการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ขยายตัวว่าความเจริญเติบโต หรือความจำเริญทางเศรษฐกิจ (Economic Growth)

ความเจริญเติบโตมีลักษณะทั้งที่เหมือนและแตกต่างไปจากการพัฒนา ลักษณะที่เหมือนกัน คือ เป็น การเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่วนลักษณะที่แตกต่างกันมีหลายประการ กล่าวคือ ความเจริญเติบโตเป็นการ เปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติมากกว่าการพัฒนาที่ต้องเกิดจากการวางแผนความเจริญเติบโตเป็นการเปลี่ยนแปลง ในด้านปริมาณมากกว่าด้านอื่นๆ แต่การพัฒนาต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และ สิ่งแวดล้อม ดังนั้น มนุษย์ที่มีความเจริญเติบโต คือ ร่างกายสูงใหญ่ขึ้น มีน้ำหนักเพิ่มขึ้น ใช้ภาษาในการ ติดต่อสื่อสารได้ดีขึ้น แต่อาจไม่ใช่เป็นผู้ที่พัฒนาแล้วก็ได้ ถ้าหากขาดคุณธรรม เห็นแก่ตัว เอาเปรียบผู้อื่น ทำลายสิ่งแวดล้อม และไม่มีความสุขในชีวิต นอกจากนี้ความเจริญเติบโตยังนำไปใช้กับสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่มี ประโยชน์ต่อมนุษย์อีกด้วย เช่น ความเจริญเติบโตของเชื้อโรค ความเจริญเติบโตของอาชญากรรม เป็นต้น ส่วนการพัฒนาต้องเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อมนุษย์เท่านั้น

6. ความก้าวหน้า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงปรารถนา จากจุดที่มีความพึงพอใจ น้อยกว่าไปสู่จุดที่มีความพึงพอใจมากกว่า (สุริชัย หวันแก้ว. 2537 : 161) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงของเดิมให้ดีขึ้นตามลำดับ และเจริญพัฒนาเร็วกว่าปกติ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2538 : 92) ความหมายของความก้าวหน้าจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพมากกว่าด้านอื่น ๆ ภายในระยะเวลาที่ รวดเร็ว ถ้าไม่พิจารณาให้รอบคอบแล้วจะเข้าใจว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับความเจริญเติบโตและนิยมเรียกว่า ความเจริญก้าวหน้าแต่ความก้าวหน้าไม่ใช่ความเจริญเติบโต เพราะความเจริญเติบโตเป็นการเปลี่ยนแปลงใน ด้านปริมาณและใช้เวลานาน ส่วนความก้าวหน้าเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพมากกว่าด้านอื่นๆภายใน เวลาที่รวดเร็ว

ความก้าวหน้ามีลักษณะที่ใกล้เคียงกับการพัฒนา เพราะเป็นการบอกทิศทางของการพัฒนาที่ดีขึ้น หรือมีคุณภาพ แต่การพัฒนาไม่ได้มีลักษณะที่เป็นความก้าวหน้าเพียงอย่างเดียวยังมีลักษณะอื่นๆ อีกหลายประการที่นอกเหนือไปจากการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ ความก้าวหน้าจึงไม่ใช่การพัฒนา เป็นเพียงลักษณะหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้น การนำความก้าวหน้าและการพัฒนามาใช้ในความหมายเดียวกันจึงไม่สามารถที่จะทำได้

7. การค้นพบ (Discovery) หมายถึง การค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ เช่น การค้นพบว่าโลกกลม การค้นพบแรงโน้มถ่วงของโลก การค้นพบพลังงาน เป็นต้น แล้วนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ ของมนุษย์ การค้นพบทำให้เกิดการประดิษฐ์ นวัตกรรม และความทันสมัยขึ้น

การค้นพบกับการพัฒนาไม่ใช่สิ่งเดียวกัน เพราะการค้นพบเป็นการเสาะแสวงหาสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่เคยรู้หรือพบเห็นมาก่อน ส่วนการพัฒนาเป็นทั้งวิธีการและผลที่เกิดขึ้นจากการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น นอกจากนี้สิ่งที่ค้นพบอาจเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ หรือเป็นสิ่งที่มิพียงใช้ประโยชน์ต่อมนุษย์ก็ได้ จึงแตกต่างจากการพัฒนา เพราะการพัฒนาต้องเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การค้นพบก็มีประโยชน์ต่อการพัฒนา เพราะอาจนำไปสู่วิธีการพัฒนาแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสมได้ ถ้าหากสามารถพบวิธีการพัฒนาดังกล่าว

8. การประดิษฐ์ (Invention) หมายถึง การนำความรู้ที่มีอยู่แล้ว หรือค้นพบใหม่มาใช้ประโยชน์ มี 2 ประเภท คือ สิ่งประดิษฐ์ทางวัตถุ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เครื่องจักร เครื่องยนต์ โทรศัพท์ สิ่งก่อสร้างต่างๆ เป็นต้น กับสิ่งประดิษฐ์ทางสังคม เช่น ภาษา กฎหมาย ประเพณีต่างๆ เป็นต้น (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2534 : 89)

การประดิษฐ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการค้นพบ คือ เป็นการสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นมาใช้ประโยชน์ทั้งในสิ่งที่เป็รูปรูธรรมและนามธรรม การประดิษฐ์ในบางครั้งมีประโยชน์ต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก แต่บางครั้งก็เป็นโทษต่อมนุษย์อย่างรุนแรง ซึ่งแตกต่างไปจากการพัฒนาที่ต้องมีประโยชน์เท่านั้น ข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ สิ่งประดิษฐ์มักจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้และเทคนิควิธีการที่นำมาใช้ แต่การพัฒนาไม่ใช่เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นวัตถุ การพัฒนาเป็นเทคนิควิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวของมนุษย์และสังคม นอกจากนี้การประดิษฐ์อาจมุ่งประโยชน์เพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นในหลายๆ ด้าน

9. นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง สิ่งใหม่ที่นำมาใช้ในสังคมเป็นครั้งแรก อาจจะได้จากการประดิษฐ์ของคนในสังคมหรือแพร่กระจายมาจากสังคมอื่นก็ได้ นวัตกรรมมีทั้งที่เป็นวัตถุ คือสิ่งประดิษฐ์ประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น แนวความคิด ทฤษฎี เทคนิควิธีการต่างๆ เป็นต้น เมื่อนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เป็นเวลานานและมีสิ่งใหม่อื่นเข้ามาทดแทนก็ไม่จัดว่าเป็นนวัตกรรมอีก เช่น รถจักรยานยนต์

เคยเป็นนวัตกรรมมาในช่วงเวลาหนึ่ง แต่เมื่อมีการประดิษฐ์รถยนต์ขึ้นใช้ได้สำเร็จ รถจักรยานยนต์ก็ไม่ใช่ นวัตกรรมอีกต่อไป เป็นต้น

นวัตกรรมเป็นผลต่อเนื่องจากการค้นพบและการประดิษฐ์ จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกันเพียงแต่เป็นสิ่งที่ใหม่ๆ ที่สังคมนำมาใช้เป็นครั้งแรกเท่านั้น นวัตกรรมกับการพัฒนาจึงเปรียบเทียบได้เช่นเดียวกับการค้นพบและการประดิษฐ์ที่กล่าวมาแล้ว

10. ความทันสมัย หรือการทำให้เป็นสมัยใหม่ หรือภาวะทันสมัย หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของบุคคลจากวิถีชีวิตแบบเก่าที่โบราณล้าหลังมาเป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ ที่

มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น มีความสะดวกสบายมากขึ้น

อันเป็นลักษณะสังคมของประเทศในโลกตะวันตก คือ ทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือว่าเป็น

ประเทศที่ทันสมัย ความทันสมัยจึงเป็นการเลียนแบบหรือนำเอาวิธีการที่คิดว่าเจริญก้าวหน้าเข้ามาใช้นั่นเอง

ความทันสมัยมีลักษณะทั้งที่เหมือนและแตกต่างกับการพัฒนาเช่นเดียวกับคำอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณและคุณภาพเช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันที่การพัฒนาต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการวางแผน การร่วมมือกันของคนในแต่ละสังคม และทำให้คนมีความสุขอย่างแท้จริง ดังนั้น ความทันสมัยในเรื่องเทคโนโลยี การมีอาคารสูงและสวยงาม มีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ เป็นต้น จึงไม่ใช่การพัฒนาเสมอไปถ้าหากความทันสมัยเหล่านั้นไม่มีความเหมาะสมกับคนในสังคม เช่น ต้องซื้อในราคาแพง ระบบการทำงานยุ่งยาก ทำลายสิ่งแวดล้อม มีผู้ได้รับผลประโยชน์จากความทันสมัยนั้นเพียงไม่กี่คนทำให้คนประสบความเดือดร้อน เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า "มีความทันสมัย แต่ไม่พัฒนา" นั้นเองจะเห็นได้ว่า คำต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้มีทั้งคำที่มีความหมายและลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างกับการพัฒนา บางคำมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาขึ้นดังรายละเอียดข้างต้น การเปรียบเทียบการพัฒนา กับคำเหล่านี้ อาจสรุปได้ดังตารางที่ 1.1

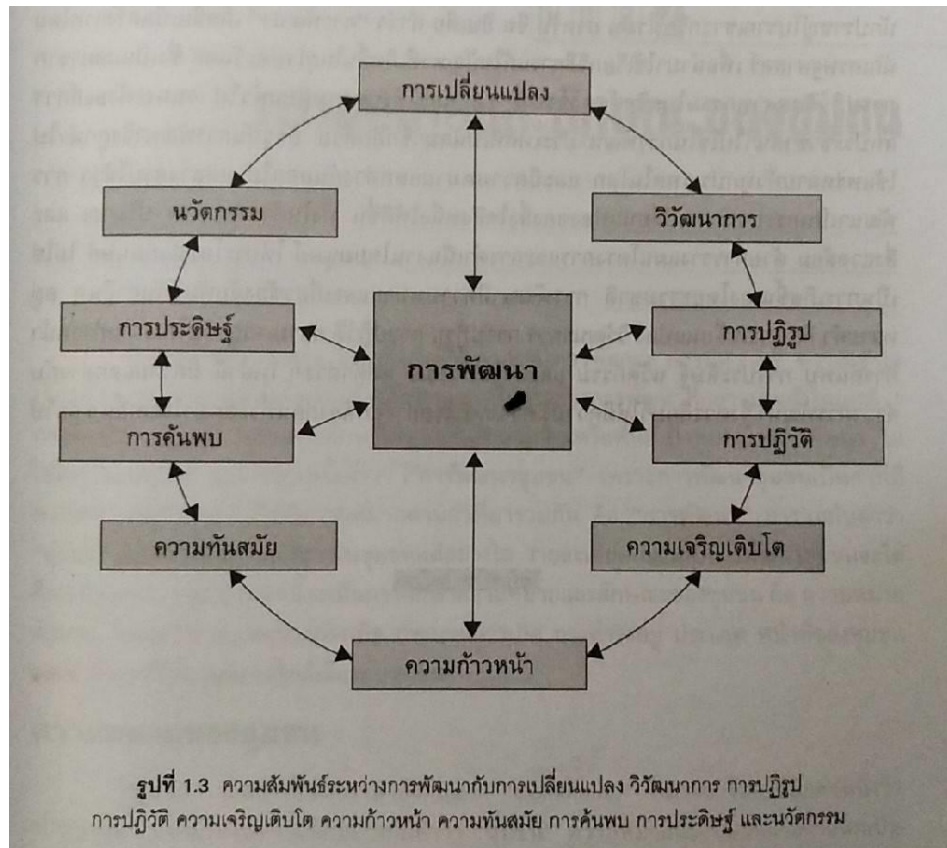
ตารางที่ 1.1 เปรียบเทียบการพัฒนาจากการเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ การปฏิรูป การปฏิวัติ ความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า ความทันสมัย การค้นพบ การประดิษฐ์ และนวัตกรรม

คำ	ที่มา	วิธีการ	ทิศทาง	สิ่งที่เปลี่ยนแปลง	ระยะเวลา	ผลต่อมนุษย์
การพัฒนา	มนุษย์	การวางแผนและไม่รุนแรง	ดีขึ้น	1. ปริมาณ 2. คุณภาพ 3. สิ่งแวดล้อม	กำหนดไว้แน่นอนและไม่นานมากนัก	เป็นประโยชน์ ไม่มีโทษ
การเปลี่ยนแปลง	ธรรมชาติหรือมนุษย์ก็ได้	โดยธรรมชาติหรือการวางแผนก็ได้ รุนแรงหรือไม่รุนแรงก็ได้	ทั้งดีขึ้นและเลวลง	ปริมาณ คุณภาพ หรือ สิ่งแวดล้อม อย่างใดอย่างหนึ่ง	ไม่กำหนดไว้แน่นอนช้าหรือเร็วก็ได้	ทั้งประโยชน์และโทษ
วิวัฒนาการ	ธรรมชาติ	โดยธรรมชาติและไม่รุนแรง	ทั้งดีขึ้นและเลวลง	ปริมาณ คุณภาพ หรือ สิ่งแวดล้อม อย่างใดอย่างหนึ่ง	ไม่แน่นอนและนานมาก	ทั้งประโยชน์และโทษ
การปฏิรูป	มนุษย์	การวางแผนและไม่รุนแรง	ทั้งดีขึ้นและเลวลง	ปริมาณ คุณภาพ หรือ สิ่งแวดล้อม	ไม่แน่นอน เร็วหรือช้าก็ได้	ทั้งประโยชน์และโทษ
การปฏิวัติ	มนุษย์	การวางแผนทั้งรุนแรงและไม่รุนแรง	ทั้งดีขึ้นและเลวลง	ปริมาณ คุณภาพ หรือ สิ่งแวดล้อม อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมด	ไม่แน่นอน เร็วหรือช้าก็ได้	ทั้งประโยชน์และโทษ

คำ	ที่มา	วิธีการ	ทิศทาง	สิ่งที่เปลี่ยนแปลง	ระยะเวลา	ผลต่อมนุษย์
ความเจริญเติบโต	ธรรมชาติและมนุษย์	โดยธรรมชาติหรือมนุษย์ก็ได้ ไม่รุนแรง	ดีขึ้น	ปริมาณ คุณภาพ หรือ สิ่งแวดล้อม อย่างใดอย่างหนึ่ง	ไม่แน่นอนค่อนข้างนาน	ทั้งประโยชน์และโทษ
ความก้าวหน้า	มนุษย์	การวางแผน ไม่รุนแรง	ดีขึ้น	คุณภาพ	ไม่แน่นอน	ทั้งประโยชน์และโทษ
นวัตกรรม	มนุษย์	การวางแผน ไม่รุนแรง	ดีขึ้น	ปริมาณ คุณภาพ หรือ สิ่งแวดล้อม อย่างใดอย่างหนึ่ง	ไม่แน่นอน	ทั้งประโยชน์และโทษ
การค้นพบ	มนุษย์	การวางแผนและบังเอิญ ไม่รุนแรง	ดีขึ้น	คุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมด	ไม่แน่นอน	ทั้งประโยชน์และโทษ
การประดิษฐ์	มนุษย์	การวางแผน ไม่รุนแรง	ดีขึ้น	ปริมาณ คุณภาพ สิ่งแวดล้อม อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมด	ไม่แน่นอน	ทั้งประโยชน์และโทษ
ความทันสมัย	มนุษย์	การวางแผน ไม่รุนแรง	ดีขึ้น	คุณภาพ ปริมาณ มากกว่าสิ่งแวดล้อม	ไม่แน่นอน	ทั้งประโยชน์และโทษ

จากตารางที่ 1.1 จะเห็นได้ว่า การพัฒนามีลักษณะบางประการที่เหมือนและแตกต่างไปจากคำต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว แต่การพัฒนามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคำเหล่านี้ กล่าวคือ การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลง

ในลักษณะของวิวัฒนาการ การปฏิรูป หรือการปฏิวัติมีทิศทางที่เจริญเติบโตก้าวหน้าและความทันสมัยอันเป็นผลของการค้นพบ การประดิษฐ์และนวัตกรรม ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนา กับคำต่างๆเหล่านี้ อาจสรุปได้ดังรูปที่ 1.3

คำต่างๆ ที่มีความหมายใกล้เคียงกับการพัฒนาเหล่านี้ แม้ว่าจะไม่ใช่ "การพัฒนา" เป็นคำที่มีความหมายเฉพาะเป็นของตนเอง แต่ต่างล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ "การพัฒนา" ทั้งในลักษณะที่สนับสนุนส่งเสริมและมีลักษณะตรงกันข้ามกับการพัฒนา การจะนำคำเหล่านี้และ "การพัฒนา" ไปใช้จึงพึงระมัดระวังในเรื่องความหมายและลักษณะดังกล่าวด้วย

บทสรุป

แม้คำว่า "การพัฒนา" เพิ่งถูกนำมาใช้ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เท่านั้น แต่มนุษย์รู้จักพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีขึ้นในโลก จะเห็นได้จากวิวัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่ดีขึ้นเป็นลำดับ จากเครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง ภาพวาดและเอกสารต่างๆ ที่ปรากฏอยู่และจกทอดมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของศาสนาและแนวความคิดของนักปราชญ์โบราณชาวกรีก โรมัน อาหรับ จีน อินเดีย คำว่า "การพัฒนา" เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกโดยนักเศรษฐศาสตร์ เพื่อนำมาใช้เรียกวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในยุโรป

ตะวันตก ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และได้รับความนิยมทั่วไป จนกระทั่งองค์การสหประชาชาตินำไปใช้ในการพัฒนาประเทศที่เป็นสมาชิกอีกด้วย ปัจจุบันการพัฒนาจึงถูกนำไปใช้แพร่หลายทั่วทุกประเทศในโลก และมีความหมายแตกต่างกันออกไป แต่อาจสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์ ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ ไม่ใช่เป็นการเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ การพัฒนามีความหมายและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคำอื่นๆ อยู่หลายคำ คือ การเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ การปฏิรูป การปฏิบัติ ความเจริญเติบโต ความก้าวหน้าการค้นพบ การประดิษฐ์ นวัตกรรม และความทันสมัย แต่คำต่างๆ เหล่านี้ มีความแตกต่างกับคำว่าพัฒนา จึงควรศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องก่อนที่จะศึกษาในบทอื่นๆ ต่อไป